

Uvod

Prikaz o neosporno značajnom prinosu razvoju hrvatske povijesne znanosti prof. dr. Dragutina Pavličevića dali su autoriteti te i drugih znanosti, uglednici iz područja kulture i duhovnog života. Ovaj zapis oslobođen zadanih formi u svojoj subjektivnosti može uistinu biti tek sitnim kamenčićem obljetničkog mozaika. Prvo, iskaz je to tek jednog od studenata Pedagoške akademiji u Petrinji. Dragutin Pavličević na njoj je bio priznati predavač (1964 - 1968) gotovo svih kolegija povijesti: od početaka povijesti ljudskog roda od suvremenog doba. Drugo, sjeta je to i na četvrt stoljeća neprekinutih zajedničkih veza profesora Pavličevića i autora ovih redaka u oblikovanju i organiziranju pojedinih kulturnih programa i projekata.

Petrinjski dani metodike nastave povijesti

Sasvim sigurno bar u ime 20 kolegica i kolega polaznika grupe povijest-geografija na petrinjskoj Pedagoškoj akademiji s konca 60-tih prošlog stoljeća mogu reći - i danas pamtimo briljantan stil predavanja prof. Pavličevića. Primali smo uz ostalo i njegovu praktičnu poduku u pripremama za nastavnika povijesti u osnovnoj školi - kako zorno tom učeničkom uzrastu u ime sadašnjosti i budućnosti približiti humanističke poruke prošlosti izučavali smo u predmetu Metodika nastave povijesti. Naučeno se prakticiralo uz dragocjenu potporu mentora u petrinjskoj osnovnoj školi. Međutim, i to bez pretjerivanja može se reći da su metodika bila i to baš sva predavanja prof. Pavličevića. Neobičnim šarmom i nekom osvojivom lakoćom jednostavno, slikovito, ali i uvjerljivo su upućivala kako se iznijete povijesne činjenice mogu prenijeti drugima. Metodika je ne kao teoretski predmet za učenje već kao iskustvo bila korisna sastavnica svakog njegovog kolegija, kako iz opće tako i nacionalne povijesti. Nije pretjerano reći da nas je 1967. godine za pojmove tada više škole mladi 35-godišnji profesor "osvojio" već na klasifikacijskom, ili danas kaže na razredbenom ispitu. Već prve minute iskoristio je za kratka upoznavanja. Doznavši da dolazim iz kutinskog kraja, smisao njegovih riječi mogao bi sažeti u ovu rečenicu: "Kolega, jutros ste prešli Lonju, Savu i Kupu. Nema razloga, kao uostalom i ostale kolegice i kolege da ne pređete i ovu prepreku". Tada je zorno objasnio kako ispuniti test u inače dosta kratkom roku. Činio je to otvarajući nam, dakako ne otkrivajući odgovore, put razmišljanju. Već smo tada osjetili ton kolegijalnosti, na kojega ćemo moći računati.

I kada je ta prepreka zvana klasifikacijski ispit svladana, naišla je nova - sasvim petrinjska. Listopadska predavanja su tek počela. Stjecala su se poznanstva. Najbrže je to išlo u Dačko-studentskom domu. Tu mi je prijateljem već u nekoliko dana postao student razredne nastave Andrija Nikolić (danas je učitelj u svom rodnom selu Rumboci, kraj Prozora u BiH). Nakon koraka po lijepom petrinjskom središnjem parku na jednoj od prvih naših šetnji Andrija je predložio ulazak u obližnju crkvu sv. Lovre, zaštitnika grada. Nisam odbio. Razgledali smo crkvu (razrušena tijekom okupacije Petrinje, a obnov-

ljena poslije Domovinskog rata). Na izlasku, primijetili smo parkom je prolazio moj profesor, ali dovoljno udaljen da mu uputimo pozdrav. Vjerovao sam - nije nas primijetio. Uostalom, želio sam da bude tako, jer u mojoj Kutini u tadašnjem sustavu što se crkve tiče imali smo vrlo loša iskustva. O baroknim vrijednostima poznate crkve sv. Marije Snježne kao gimnazijalci učili smo iz knjiga, a ne primjerice posjetom tim umjetninama. Na detalj koji slijedi nekoliko sam puta kasnije podsjećao profesora. On ga se nikako, iako mog prijatelja Andriju pamti, ne može sjetiti. Razumljivo. Ja ga se s razlogom sjećam. Dan, dva poslije te posjete crkvi profesor je počeo predavanje o pomoćnim povijesnim znanostima. Animirajući nas u jednom je trenutku upitao da li smo za šetajući gradom upoznali njegove povijesne i umjetničke vrijednosti. Pogledom jasno se osjetilo tražio je upravo moj odgovor. Sinulo mi je - ipak vidio mi je i nije li to provjera druge vrste. Dakako, u svom prvom studentskom odgovoru počeo sam s uobičajenim - pa... Rekao sam kako me oduševio park, vidio sam i crkvu, dojam je ostavio i spomenik Stjepanu Radiću... Potom je on podsjetio na vrijeme izgradnje crkve, sadnju i vrstu drveća u petrinjskog šetalištu: Naglasio kako je Stjepan Radić bio u petrinjskom zatvoru, a autorica spomenika koji tog tribuna karakterizira u njegovoj govorničkom stilu je svojedobna petrinjska profesorica Mila Wood. Na sve to dodao je : "Vi koji niste upoznali Petrinju sada imate više informacija, posjetite mjesta kako je to uradio kolega iz Kutine" (kasnije me je počeo oslovljavati prezimenom). Dodao je da svako mjesto, pa i ono najmanje, ima svoju povijest. Upravo prošlošću zavičaja učenike, ali i starije, poučio nas je, lako je zainteresirati za predmet koji namjeravamo predavati. Pokazao nam je tom prigodom kako je i on osobno to učinio prema kraju iz kojega je došao u Petrinju objavom svoje prve knjige *Na vratima Požeške doline*. Našla se u rukama svakog od nas. Podsjetio je s obzirom na društvenost predmeta da će vrlo vjerojatno sredine u kojima ćemo, a bit će to za većinu uglavnom manje, i od nas tražiti nešto slično. A mi ne smijemo izdati ni sredinu, a ni struku. Za taj mogući čin trebamo se osposobiti suradnjom u školskim i lokalnim novinama. Uz tu poruku saznali smo kako i on u Petrinji surađuje časopisu *Generacije* i to s temom "Gdje je bila stara Petrinja?", te člancima o prošlosti u sisačkim *Paralelama*. "Ljudi su po vijesti iz prošlosti željni znati kako je to bilo prije", čini mi se da ga bez obzira na vremenski odmak dobro citiram.

Udžbenik - tek orijentir nastavnoj temi

U daljnjim dvogodišnjim predavanjima više smo puta čuli - kako je propisani udžbenik bez obzira na autoritet pisca tek orijentir za pripravu u nastavi. Neotvorena povijesna čitanka bez pročitanih izvornih zanimljivosti, književnih, filozofskih, odnosno ne proanaliziranih tema iz područja umjetnosti bila je za njega - čisti promašaj. Uz udžbenike starijih razreda osnovne škole nužnim je za pripremu nastavne jedinice smatrao i one iz mladih razreda iz upoznavanja društva, ali i gimnazijske. Za obradu zadane teme, naravno ne bježeći od knjiških uputa, savjetovao bi izradu svog vlastitog scenarija. U njemu je uz tadanja pomagala dijaskop i magnetofon trebalo biti i uvjerljivim tumačem, nerijetko u vlastitoj režiji i dobrim glumcem. Bio je, gdje je to god bilo moguće, sklon didaktičkom pravilu "od bližega ka daljnjemu". Osobito je zahtijevao prateći i zajednički obvezno komentirajući naša ogleđna predavanja - na koncu sata vrijeme za razgovor i pitanja učenika. Bio je protiv strogo ispitivačkog utvrđivanje tek prenijetih činjenica.

Znao bi reći kako ponekad predavanje treba započeti s manje važnim, ali zanimljivim činjenicama iz učeničke neposredne blizine: spomenika u mjestu, imena ulica i sl. Korisnim je smatrao upozoriti učenike na članke u novinama njihova uzrasta, školske radio i TV emisije. Imao je i svoje mišljenje o školskim ekskurzijama. Smatrao ih je dopunom i potvrdom već naučenog, a ne poligonom za izravnu obradu nastavne teme. Pokušao nam je to ilustrirati primjerom. Čini mi se da je za učenički izlet izabrao stari varaždinski grad: "Osigurajte da svi od kustosa dobiju razglednicu starog grada s plaćenom markom. Umjesto propitivanja uz pozdrav neka pošiljatelju napišu bez vaše provjere nekoliko dojмова o onome što su čuli. Provjere li za nekoliko dana je li razglednica stigla, sjetit će se teksta i nesvjesno ponoviti sadržaj viđenoga", prisjećam se.

U pravilu na predavanja prof. Pavličevića se dolazilo u punom studentskom sastavu. Ono što se na njima čulo načinom kojim je izlagalo nije se moglo nadomjestiti vlastitim učenjem. Da bismo bili temeljiti slušatelji, a ne "perom hvatači njegovih riječi", ponudio nam je svoje vlastite skripte, na kraju za pojedina razdoblja i s kronološkim tablicama. Iz današnje kompjutorske ere zanimljiva je i izrada te vrlo dragocjene pomoćne literature. Naime, stranice je pisaćim strojem iz profesorova rukopisa pretipkao, više nego uz pristupačnu cijenu, nama svima neobično dragi knjižničar, danas pokojni Dragutin Pavičić. Naime preko indiga moglo se dobiti najviše 10-12 i to nejednako vidljivih kopija. No u uvezima su se našle u jednakom omjeru sve otisnute stranice. Nitko od korisnika tako nije bio privilegirani samo prvom najboljom stranicom prijepisa. Inače, skripta s popisom literature upućivala je na potrebu učenja. Prilikom podizanja završenog prijepisa skripta knjižničar Pavičić i bez našeg zahtjeva obavijestio bi nas koja je literatura s polica knjižnice trenutno na ponudi. Bila je to izvrsna suradnja predavača, osoblja akademije i studenata. Osim toga profesor bi nas uvijek upozoravao na nova izdanja i često nam ih nabavljao u Zagrebu. Osim u Nacionalnu knjižnicu upućivao nas je i na pojedine znanstvene knjižare i antikvarijate. Za određene teme osigurao je za katedrom petrinjske akademije i ugledne povjesničare Mirjanu Gross, Ljubu Bobana, Hrvoja Matkovića i druge. Savjetovao nam je odlaske u sisački i petrinjski Povijesni arhiv, te obvezno uključivao u upravo osnovane podružnice Povijesnog društva ovisno o sredinama iz kojih smo dolazili. U svim oblicima, pa i prilikom ispita, bio je otvoren za suradnju. Stvorio je tako više prijateljski i od "ex cathedra" znatno jači autoritet. Provjera znanja po njemu se samo upisivala u "Indeks", a istinski se potvrđivala u osjetljivoj praksi. Stoga je i ispit pred njim uz tražene odgovore bio više razgovor i dopuna novim znanjima. Neobično je cijenio kada bi osjetio da je student osim zadane literature pročitao više, ili u odgovore utkao pojedinosti s eventualnih putovanja, a da u njima nije zaboravio na vrijednosti iz prošlosti grada ili kraja koje je posjetio. Osjetilo se kako ga raduje ako su odgovori uz godinu, ime vladara, događaj, imali po koju rečenicu više. Osobito je cijenio "malu priču", a koju on nije izrekao na inače svojim slikovitim predavanjima. Vrijednosti usvojenog znanja studenata, ali kako je znao reći i svoje ponude, provjerio bi obvezno uz povijesni atlas. Evo i jednog prisjećanja kada to i nije bilo najuspješnije. "Nisam položio, ali čovjek - svaka mu čast, isprati me kao da jesam", prokomentirao je kolega iz okolice Gline pred nekolicinom nas koji smo kao slijedeći čekali pitanja iz povijesti stare Grčke.

Doprinos izučavanju zavičajne povijesti

U veljači 1970. nakon što sam položio diplomski ispit prof. Pavličević uz još nekoliko promoviranih nastavnika povijesti i geografije iz Petrinje me ispratio prigodnim govorom. Tada je bio i ravnatelj poznate petrinjske gimnazije, osobito kao član Matice hrvatske djelovao na kulturnom razvoju te sredine. Bilo je to vrijeme i njegovog posljediplomskog studija. S titulom magistra i novom ulogom urednika povijesnih izdanja u zagrebačkoj "Školskoj knjizi" sa svojim tada već bivšim profesorom sreo sam se na neobičan način. Služeći u Osijeku vojni rok u tadašnjoj JNA među tiskovinama koje sam primao "po dužnosti" ugodno me je iznenadio intervju s mojim profesorom. U više časopisu nego glasilu "Mladost" Saveza socijalističke omladine tadašnje Jugoslavije bio je dosta izvan uobičajenog tadašnjeg ideološkog klišeja i neobično otvoren znanstvenijem pristupu historiografiji. Ona mora prosuđivati, a ne osuđivati. Događaje, pa i ulogu bana Jelačića u hrvatskoj politici XIX. stoljeća, nužno je staviti u to vrijeme i prostor. Promatrati ih treba u svim elementima datosti tog doba, odgovarao je mladom zagrebačkom dopisniku i poučavao mlade čitatelje intervjuirani Pavličević. Sjetio sam se, jer bilo je to i vremenski nedugo iza moje diplome, kako je to isto naglašavao i u svojim predavanjima. Osjećali smo u njima nacionalni zanos, ali i obvezno i analitičku težinu.

Pravi novi susret uslijedio je 1979. godine. Tada sam već znanstveniku dr. Dragutinu Pavličeviću s posvetom poslao svoju prvu knjigu publicističkog sadržaja "Od legende do Petrokemije" posvećene rodnom kutinskom kraju (nap. moje je opredjeljenje nakon bezuspješnih pokušaja zapošljavanja u prosvjeti postalo novinarstvo). Ohrabrio me i za daljnja pisanja. Naši susreti u Zagrebu između zgrade INE (danas Vukovarska ulica) u kojoj sam često boravio kao animator kulture i nedaleke Krčke ulice, gdje je u Institutu za hrvatsku povijest dr. Pavličević istraživao nacionalne teme, postali su česti. U nekim razdobljima bili su i svakodnevnici. Osobito je to bilo u vrijeme zajedničkog djelovanja u časopisu "Kaj" i društvu "Kajkavsko spravišće", kojemu je dr. Pavličević jedno vrijeme bio predsjednik, te zagrebačkom Povijesnom društvu. I ovdje su nas posebno u "Kaj-u" zbližile teme i zavičajne moje Moslavine, na koje nas je poticao naš poznati slavist prof. dr. Josip Badalić (1888-1985). I zapravo, kako je to slikovito i duhovito jednom Badalić rekao, zapravo nismo znali 80-tih prošlog stoljeća u oblikovanju njegove (Badalićeve) knjige "Moslavačke razglednice" (izašla su tri proširena izdanja), "tko se komu približio?" No, svakako on nama u svom desetom desetljeću života (preminuo je u 98-oj!) živim sjećanjem na konac XIX. stoljeća, dakle stoljeća koje je i predmetom znanstvenog istraživanja dr. Pavličevića. Plod "kajkavskog predsjednikovanja" dr. Pavličevića bio je i dvobroj "Križ i okolica" časopisa "Kaj". Rođen u tom križkom kraju (Deanovec) Badalić je upravo pohvalio Pavličevićev tekst. Sjećam se u svom domu u zagrebačkoj Livadićevoj 36 komentirajući teme časopisa rekao je - kako XIX. stoljeće u kojemu je proživio djetinjstvo, tako odmjereno, uvjerljivo ne bi ni on opisao. Spomenuo je, kako bi ga on zasigurno preoptereto svojim osobnim sjećanjem, u kojemu bi se izgubila cjelina vremena i prostora. Iz tog razdoblja naše suradnje s društvom "Kajkavsko spravišće" objavljen je i časopis "Glineni krajevi". On je povezo moslavačka mjesta Gornju Jelensku i Popovaču, te zagorska Vrbeno i Bednju, posebno osnovne škole tih mjesta. Veza je bila bentonitna glina koju je kutinska Petrokemija iz spomenutih krajeva koristila za svoju proizvodnju.

Suradnja je uznapredovala do te mjere da sam prihvatio, ali i dugo se vremena i prilagodavao od svog profesora ponudenom prijateljskom međusobnom obraćanju na "ti". Takvom zbližavanju od pomoći je u svojoj naravi uz berbu grožđa bila poznata moslavačka priredba "Voloderska jesen" u vinorodnom Voloderu, kojoj sam godinama bio voditelj, scenarist i redatelj. Moj sadašnji prijatelj Pavličević i poznati putopisac Matko Peić bili su joj dragi gosti. Prvi govoreći o hrvatskim kućnim zadrugama, a drugi opisujući naftaša iz Volodera u seljačkoj berbi grožđa i pečenog vola na ražnju. Uživao sam u njihovom međusobnom često i vrlo duhovitom nadmetanju na temu Požege i njezine "zlatne doline" kojoj su na svoj način pripadali. Sjećam se moj imenjak Dragutin iznio je vrlo interpretativno pregršt slavonskih pučkih mudrosti. Zažalio sam što dijalog Peić - Pavličević tada nije zabilježila i magnetofonska vrpca.

Pljesak "povijesnoj nedosadi"

U Moslavini dr. Pavličević se u jesen, točnije 8. listopada 1992. godine zajedno sa saborskim zastupnikom tog kraja prof. Đurom Vidmarovićem pojavio pred okupljenim hrvatskim braniteljima doslovce u prepunoj dvorani kutinskog Doma kulture Pavličević, sudionike koji su 14. listopada 1991. prvi u Domovinskom ratu vojno oslobodili jedno neprijateljsko uporište (riječ je o Bujavici u zapadnoj Slavoniji). Zahvalivši im osvojio ih je prekidan pljeskom načinom izlaganja hrvatske povijesti, ali koji je bio oslobođen euforije političkog govora. Zamjeram sebi što osim klasičnog izvješća u medijima nisam mogao opisati tu atmosferu "povijesne nedosade". Na sreću umjesto mene to je u drugoj prigodi doduše 8 godina kasnije, jer tema je bila ista, samo prilagođena učenicima, učiniła Tajna Podbrežnjak, učenica VIII. razreda Osnovne škole u Popovači. U tom je mjestu dr. Pavličević govorio prije kutinskog predstavljanja svoje, a prema anketama u to vrijeme jedne od najtraženijih njegovih knjiga "Povijest Hrvatske". Spomenuta učenica, a čiji tekst objavljujem u cijelosti, oslobodila me i tog vječnog - ne pretjerujem li, govoreći o čovjeku koji mi je blizak, a posebice o njemu kao vrsnom predavaču i inače svom profesoru između ostaloga i predmeta Metodika nastave povijesti? A Tajna Podbrežnjak kao nezavisni sudac u članku popovačkog školskog lista "Dječje sunce" (lipanj 2001) pod naslovom DVA SATA S DRAGUTINOM PAVLIČEVIĆEM doslovce kaže: *Matica hrvatska nam je za ulazak u novo tisućljeće darovala predavanje gospodina **Dragutina Pavličevića**. Moram priznati da nisam ljubiteljica povijesti te da me ta vijest nije naročito razveselila. Ipak sam se 14. prosinca s učenicima sedmih i osmih razreda uputila "teškim korakom" u Dom kulture. Budući da smo išli na predavanje autora **POVIJESTI ZA SEDMI RAZRED**, očekivali smo nekog dosadnog starca koji je pun "dobronamjernih" savjeta i priča koje ulaze na jedno, a izlaze na drugo uho. Medutim ondje nije sjedio nikakav starac, već dostojanstven čovjek, ponosan na svoju domovinu Hrvatsku, pun znanja i mudrih dosjetki. Oduševio me je recitirajući stihove o povijesti **Lijepa naše**.*

Pričao je s puno energije, žara i ljubavi, a mi smo radoznalo upijali znanje. Niti slutila nisam da povijest može biti tako zanimljiva. Može, dokazao je profesor Pavličević, ako se spoji s lijepom narodnom književnošću i tako razigrani stihovi ublaže suhoparne povijesne činjenice.

Suradnju s prof. dr. Dragutinom Pavličevićem ovih dana obilježio sam i za tisak spremnom monografijom o Kutini, a čiji je nakladnik ogranak Matice hrvatske tog grada. Ri-

ječ je o povijesno-kulturnom pregledu Kutine s geografskim i demografskim značajkama s elementima sadašnjice. Do njih se uz ostalo došlo i putem sociološke ankete. U ime Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar dr. Pavličević glavni je nositelj projekta. Treba li uopće reći da mu kao urednik jednako zahvaljujem na toj, kao uostalom i svakoj potpori u sustavnom učenju - ***kako pristupiti povijesti, i u ime humanijeg svijeta s njezinim porukama - nastupiti.***